

Arroz à la Valenciana

TEKST: MARIUS VAN MELLE & MAARTEN HELL

In het tweede oorlogsjaar begon schrijver Jef Last het eerste Iberische eethuis van Nederland in Amsterdam. Zijn vriend Freek Mulders bestierde de keuken en speelde er flamencogitaar. Een lang leven was het restaurant niet beschoren.

Jef Last had al een heel leven achter de rug toen hij op 13 april 1941 het eerste Spaanse restaurant van Nederland begon op Kerkstraat 47, om de hoek van de Leidsestraat. Geboren in Den Haag in 1898 groeide hij onder andere op in Amsterdam, waar hij op de christelijke hbs een hartgrondige afkeer kreeg "van alles wat zich Christendom noemde" en in de Jordaan in aanraking kwam met het socialisme, dat hem de rest van zijn leven vergezelde.

Hij leidde een wervelend ADHD-bestaan, leesbaar samengebond door Rudi Wester in de juist verschenen biografie *Bestaat er een raarder leven dan het mijne?* Jef Last 1898-1972. Zo foerageerde hij Belgische vluchtelingen tijdens de

Eerste Wereldoorlog, vertoonde vanaf 1925 vanuit een oud Ford-bestelbusje avant-gardefilms, die hij 'verklaarde' voor duizenden arbeiders, boeren en schoolkinderen, was hij partijbestuurder van de Revolutionair Socialistische Partij van Henk Sneevliet en schrijver en journalist. In de jaren dertig smokkelde Last Duitse intellectuelen en kunstenaars naar België en Frankrijk en tijdens de Spaanse Burgeroorlog (1936-1939) vocht hij aan republikeinse kant met een arbeidersbrigade tegen de oprukkende nationalisten van generaal Franco. Intussen had Last zijn coming-out als homoseksueel, scheidde hij van zijn vrouw en verliet hij de communistische partij vanwege de Sovjetcommunistische gruwelen in de Spaanse Burgeroorlog. Gedurende de Duitse bezetting belandde hij in het verzet.

Capri

Kort voor de Duitse inval bewoonde Jef Last een huis aan de Keizersgracht (326). Als persona non grata bij de communisten en als stateloos burger, vanwege zijn

deelname aan het Spaanse volksleger, stortte hij zich op schrijven en schaatsen. Hij bleef lezingen houden en publiceerde boeken bij een 'gelijkgeschakelde' uitgeverij. Van de opbrengsten financierde hij zijn activiteiten bij het links-radicaal illegale blad *De Vonk*. Op 13 april 1941 deed zich een nieuwe inkomstenbron voor: het uitbaten van een restaurant in de Kerkstraat. Na het overlijden van zijn zwager, Arturo Stinga, ontfermde hij zich over diens Italiaanse 'taverna Capri', genoemd naar het geboorte-eiland van deze voormalige operazanger.

Stinga had in de zomer van 1940 zijn zaak in *De Telegraaf* aanbevolen aan Duitse klanten (*In Capri iszt man gut und fein/ Man drinkt dort den besten Wein*). De weduwe Stinga-Last bezat door haar huwelijk de Italiaanse nationaliteit en was als 'bondgenoot' ook onverdacht bij de bezetter, zodat Last zich veilig waande in het restaurant, ondanks zijn links-activistische verleden. Als horecapersoneel ronselde hij "merkwaardige vrienden van rond het Leidseplein", onder wie mede-Spanjestrider en vriend

◀Kerkstraat richting Leidsestraat; in het gebouw met de twee bogen had Jef Last zijn restaurant, rechts op 47 (Acostar Hotel).
HENK THOMAS

Freek Mulders, die uitstekend kookte en flamencogitaar speelde, en diens vrouw, de schilderes Milly van Duivenbode. Lasts ex-vrouw Ida assisteerde in de keuken, het Jordanese schoffie Keesje ploeterde als keukenhulp en de “dichter van Dag en Nacht-lawaaï” Louis Lehmann kwam er 's avonds zingen.

Dekmantel

De Italiaanse gerechten bleven op de kaart staan. Bijvoorbeeld “met toma-tensap bedropen spaghetti, een pittige minestrone” vergezeld van een “buikige flesch” Chianti (*Algemeen Handelsblad* 4-5-1941). Ook een Franse vissoep stond op het menu. Maar daarnaast serveerde Last specialiteiten uit de Iberische keuken; toentertijd nog terra incognita voor de Hollandse restaurantbezoeker. Hij haalde er dan ook de kranten mee, inclusief foto's van de oprichter en gerant, terwijl hij wijn inschenkt.

De recensies waren lovend, want Capri's menu was in deze schrale jaren van distributiebonnen en *Ersatz* uitgebreid en tongstrelend. Uit de keuken kwam eerst een *entrada* van grote garnalen en met ansjovis gevulde olijven druipend van de olijfolie. Daarna *sopa de garbanzos* (kikkererwt-

soep), *tortilla de espinacas* (spinazieomelet) en als hoofdgerecht *pollo con arroz à la Valenciana* (rijst met kip en mosselen). Het toetje was *pastel de crema frita*, Spaans gebak. Espresso koffie toe. De verslaggever van *De Tijd* (21-04-1941) roemde de “ondanks de distributiemaatregelen redelijk gevarieerde” menukaart. Zijn collega van *Het Volk* verschalkte een *arroz* met champignons uit Castilië, olijven van de Ebro, roze garnalen uit de golf van Valencia en mosselen van kaap van Tortosa (“of uit Ijmuiden”). Met name het rijstgerecht was populair en diende van tevoren telefonisch gereserveerd te worden.

De kranten schetsten ook het interieur van Capri. Het plafond van de eetzaal was door Lasts zwager al versierd met een Italiaanse pergola vol wassen druiventrossen en gekleurde lampjes. Hij voegde er “kleurige Spaanse schilderijen” aan

toe en hoopte de binnenplaats in de zomer om te toveren tot een Spaanse patio. Capri trok een welgesteld publiek, dat in de barre bezettingjaren zin had in een mediterraan ‘verzetje’, onder wie ook hooggeplaatste Duitsers. Tegelijkertijd was het restaurant dankzij de Italiaans-Duitse dekmantel een centrum voor linkse kunstenaars en hun Joodse vrienden.

Verklikkersbrief

Die gecombineerde klantenkring kon toch gevaarlijk zijn, bleek toen *Generalkommissar* Hanns Rauter een biertje kwam drinken terwijl ook de anti-Duitse acteur Ko Arnoldi en de Joodse industrieel Bernard van Leer aanwezig waren. Milly van Duivenbode redde de situatie door als animeermeisje Rauters aandacht af te leiden. Heikeler was het propedeusefeestje van de student Made Djelantik, die later als arts de Udayana Universiteit op Bali zou oprichten. Het gezelschap maakte zoveel lawaai dat de *Grüne Polizei* langskwam en iedereen op-pakte. Restaurateur Last wist zich vrij te praten, wellicht dankzij zijn hoge Duitse klandizie; Djelantik schermde met zijn titels en waardigheden als kroonprins van het Koninkrijk Karangesem op Bali, waarop de Duitsers hem lieten vertrekken. Maar na een anonieme verklikkersbrief aan de Gestapo moest Last het restaurant na vier maanden opgeven. In zijn kamer vonden de Duitsers documenten van verzetsgroep De Vonk. Last begreep dat hij zich voortaan gedeisd moest houden. Met een arsenaal aan valse namen, snorren, persoonsbewijzen en beroepen en uiteindelijk in onderduik kwam hij de bezettingjaren door. De weduwe Stinga-Last zette Capri tijdelijk voort als Italiaans restaurant. Na de bevrijding kwam de zaak – van de toenmalige uitbater Raffaella Borello – onder beheer te staan van het militair gezag. Het duurde tot 1958 voordat Amsterdam weer een authentiek Spaans restaurant kreeg: La Cacerola in de Weteringstraat ●

◀Jef Last schenkt zelf de wijn in; *Het Volk*, zaterdag 26 april 1941. IISG